

PLAATS VAN DE VISSERIJ IN EEN GEÏNTEGREERD MARIEN BELEID *

Fanny Douvere¹, Kathy Belpaeme², An Vanhulle¹ en Frank Maes¹

¹ Maritiem Instituut, Universiteit Gent
Universiteitstraat 6, B-9000 Gent, België

² Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden
p/a VLIZ, Vismijn Oostende, Pakhuizen 45-52, B-8400 Oostende, België

Inleiding

De zee wordt alsmear populairder en niet bij de vissers alleen. Activiteiten zoals de ontginning van zand en grind, baggerwerken en lozingen van baggerspecie, scheepvaart en recreatie nemen toe. Daarnaast zijn er ook nieuwe gebruiken op komst, waaronder de inplanting van windmolenparken op zee en de bescherming van waardevolle natuurgebieden. Elk van deze activiteiten wordt gedreven door socio-economische motieven, die weliswaar aan fysische en biologische omgevingsfactoren gebonden zijn (bvb. de aanwezigheid van geschikte bodemafzettingen voor de zand- en grindwinning, voldoende diepgang voor de scheepvaart, enz.). Het zijn ook allemaal activiteiten met consequenties, zowel ecologisch, geografisch als socio-economisch.

Een intensief gebruik vraagt om een goed beheer en een geïntegreerde aanpak, waarbij de verschillende spelers – of het nu belangengroepen, sectoren of bestuursniveaus zijn – met elkaar rekening houden en gezamenlijk tot een aanvaardbare oplossing proberen te komen (Belpaeme, 2002). Wat een intensief gebruik van een beperkte ruimte inhoudt, wordt hieronder geïllustreerd aan de hand van de situatie in het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ). Niet alleen in België, maar ook in onze buurlanden zien we een toenemend aantal activiteiten in de Noordzee.

Menselijke activiteiten in het Belgisch deel van de Noordzee

In de volgende paragrafen worden de belangrijkste activiteiten in het BNZ samengevat. Sommige daarvan genereren specifieke nevenactiviteiten, zoals de aanleg van kabels of pijpleidingen, het voorzien van gespecialiseerde infrastructuur, enz., maar deze worden hier niet verder besproken. Net zomin als toerisme en recreatie – eveneens sectoren die in toenemende mate ruimte vragen op zee.

* De informatie in deze publicatie is in hoofdzaak gebaseerd op het project GAUFRE, een multidisciplinair onderzoeksproject o.l.v. F. Maes (coördinator), J. Schrijvers en F. Douvere (Maritiem Instituut, UGent), en met als partners: V. Van Lancker en E. Verfaillie (Renard Centrum voor Mariene Geologie, UGent); D. Le Roy en B. Dewachter (Ecolas NV); en M. Vinckx, S. Degraer en S. Derous, (Laboratorium voor Mariene Biologie, UGent). Het project wordt gefinancierd door de Federale Overheidsdienst voor Wetenschapsbeleid in het kader van het Tweede Plan ter Wetenschappelijke Ondersteuning van een Beleid gericht op Duurzame Ontwikkeling (PODO II). Daarnaast werd ook gebruik gemaakt van "De Kustatlas Vlaanderen/België" (Belpaeme, red., 2004), ontwikkeld met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Visserij

De Belgische visserijvloot telt anno 2005 nog 116 zeegaande vaartuigen. Daarvan zijn ongeveer de helft kustvaartuigen, met een vermogen tot 221 kW. De Belgische vloot vist zowel binnen als buiten het BNZ. Daarnaast vissen hier ook Nederlandse en Franse vissers. Het is niet zo dat overal in de Noordzee evenveel vis zit. In theorie is de visser vrij om overal te vissen waar zijn vaartuig hem brengen kan. In praktijk zien we echter dat het vissen voornamelijk in welbepaalde gebieden gebeurt, die vaak gekozen worden op basis van een decennialange ervaring en expertise. Bepaalde gebieden zijn vruchtbaarder en visrijker dan andere, terwijl er ook gebieden zijn die gemeden worden of ongeschikt zijn om te vissen. Onderzoek heeft aangetoond dat slechts een derde van de totale Noordzee bevist wordt. Bovendien concentreert 80% van de visserijactiviteit zich in 30% van dit beviste gebied (Productschap Vis, 2004). Naast fysische en ecologische factoren die eigen zijn aan het vissen zelf, wordt de bewegingsvrijheid van de visser echter ook beperkt door andere economische activiteiten.

Scheepvaart

Elk jaar worden in de Noordzee meer dan 420.000 routegebonden scheepsbewegingen geregistreerd. De scheepsroutes in het BNZ kunnen in drie categorieën worden ingedeeld: het Oost-West verkeer in het verkeersscheidingsstelsel, met bewegingen van of naar de havens rond de zuidelijke Noordzee, waarvan het ingaande verkeer onder meer geheel in het BNZ plaatsvindt; het Westhinder-scheidingsschema, dat wordt gebruikt door schepen die van en naar de Belgische havens en de havens in de Westerschelde varen; en de overige scheepvaartroutes, die gefrequentieerd worden door schepen die niet aan specifieke verkeersroutes gebonden zijn, waaronder de kustvaart, bevoorradingsschepen, baggerschepen, ferryschepen, loods- en sleepboten, politionele vaartuigen, vissersschepen en recreatievaartuigen (Maes *et al.*, 2004). België heeft vier zeehavens: Gent (met 3.009 ingaande scheepsbewegingen), Oostende (met 4.698 ingaande bewegingen), Zeebrugge (met 8.128 ingaande bewegingen) en Antwerpen (met 15.724 ingaande bewegingen) (alle cijfers voor 2003).

Baggeractiviteiten

Om de toegankelijkheid van de Belgische havens te garanderen, wordt jaarlijks een grote hoeveelheid gebaggerd. De baggeractiviteiten omvatten het baggeren zelf (investerings- en onderhoudsbaggerwerken) en het storten van de baggerspecie. De onderhoudsbaggerwerken gebeuren voornamelijk in de Westerschelde, langs de kust en in de havens. Voor het dumpen van baggerspecie zijn er zeven wettelijk vastgelegde locaties (Fig. 1). Dicht bij de havens gaat het om "Nieuwpoort", "Bruggen en Wegen Oostende" en "Bruggen en Wegen Zeebrugge Oost". Daarnaast zijn er ook de stortingsplaatsen S1, S2, S3 en R4, ten noorden van de vaarroutes naar de Westerschelde en Zeebrugge (Maes *et al.*, 2004).

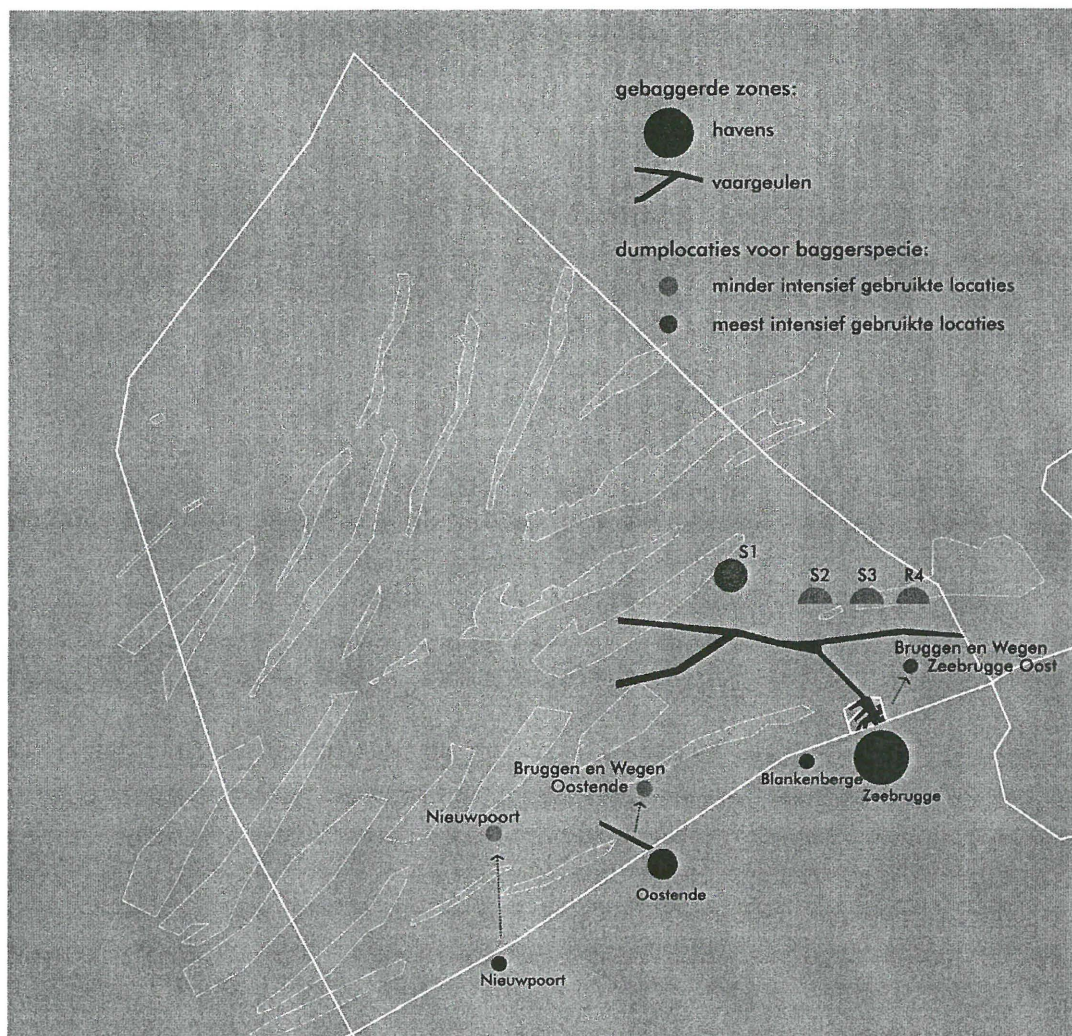


Fig. 1. Baggerwerken en baggerstortplaatsen in het Belgisch deel van de Noordzee (Maes et al., 2004)

Ontginning van zand en grind

Het potentieel voor zandwinning op land wordt steeds schaarser, waardoor de vraag naar zeezand toeneemt. Tot voor kort vond de zand- en grindontginning plaats in twee grote concessiezones: enerzijds op de Thorntonbank en de Gootebank, die tot 2000 voornamelijk werd gebruikt door de overheid, en anderzijds in het gebied ter hoogte van de Oostdijk, Buitenratel en Kwintebank. In praktijk werd ongeveer 95% van de ontginningen uitgevoerd op de Kwintebank. Deze laatste is sinds februari 2003 voor een periode van drie jaar voor alle ontginning gesloten. Sinds 2004 zijn de concessiezones gewijzigd. Er zijn nu drie zgn. "controlezones" (zones met een gecontroleerde exploitatie) en één exploratiezone (Fig. 2): controlezone 1 omvat gebieden op de Thorntonbank en de Gootebank; controlezone 2 omvat gebieden op de Kwintebank, Buitenratel en Oostdijk; controlezone 3 is een soort recyclagezone, en is gesitueerd op een dumplocatie voor baggerspecie; en tenslotte is er een exploratiezone, waar mogelijkheden voor ontginning worden onderzocht (Maes et al., 2004).

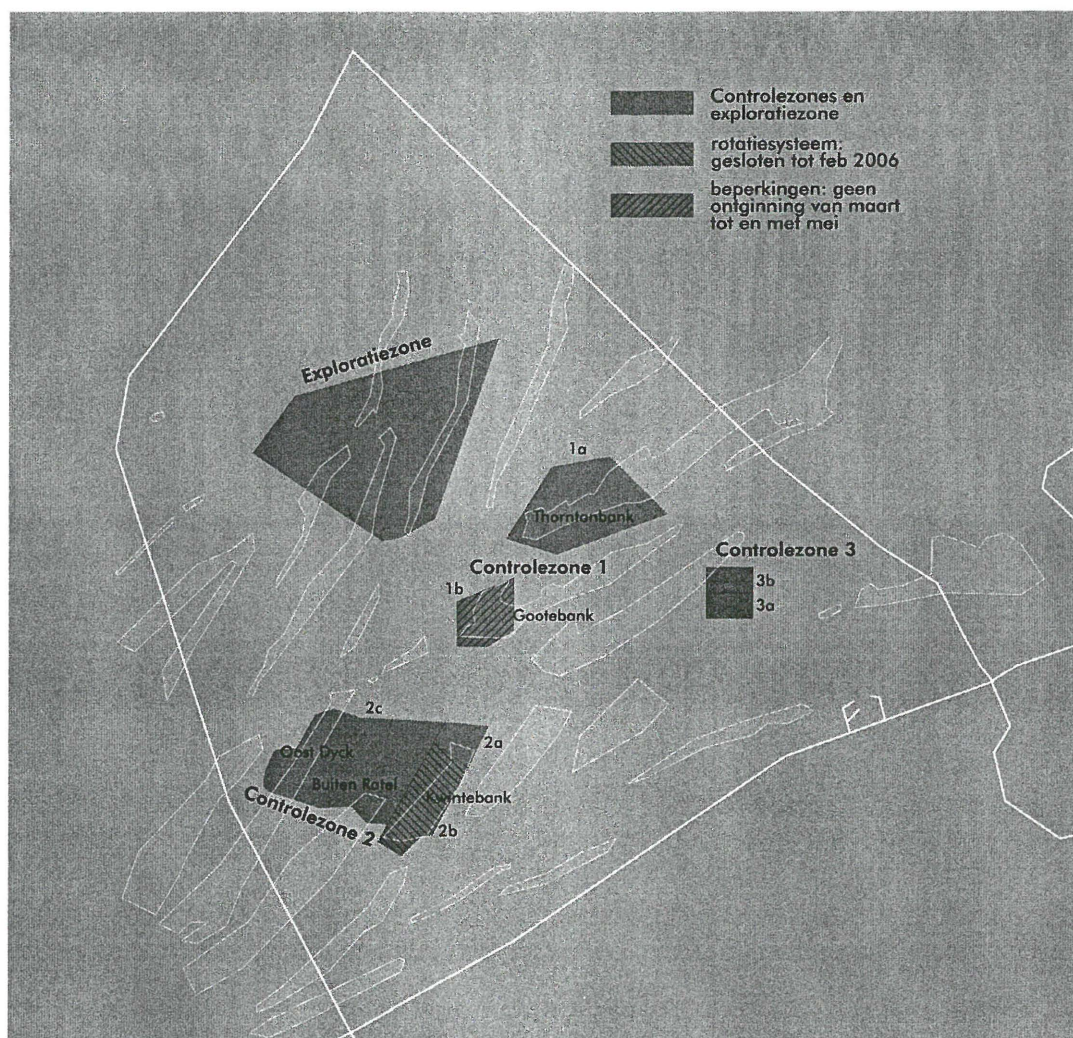


Fig. 2. Ontginning van zand en grind in het Belgisch deel van de Noordzee (Maes et al., 2004)

Opwekken van windenergie

In navolging van de Europese regelgeving (Richtlijn 2001/77/EG), heeft de Belgische overheid de doelstelling om tegen 2010 6% van de energie uit hernieuwbare bronnen te winnen. Er wordt daarbij vooral uitgekeken naar het potentieel op zee. Momenteel zijn er nog geen offshore windmolenparken aangelegd in het BNZ, maar recente beleidsbeslissingen maken dit wel mogelijk in de nabije toekomst. NV C-Power beschikt over de nodige vergunningen om te starten met een windmolenpark op de Thorntonbank, dat bestaat uit twee verschillende zones. Daarnaast heeft ook NV Jan De Nul een concessie en exploitatievergunning verkregen voor de bouw van 50 windmolens op de Vlake van de Raan. Het project voor de bouw van 14 windmolens van de NV SPE op en nabij de westelijke strekdam van de haven van Zeebrugge wordt momenteel voor goedkeuring in overweging genomen.

Natuurbescherming

Reeds geruime tijd worden initiatieven genomen om de biodiversiteit van het mariene milieu te beschermen. De Habitat-richtlijn (Richtlijn 92/43/EEG) voorziet in een Europees ecologisch netwerk van bijzondere beschermingszones. Dit netwerk, "Natura 2000", moet de instandhouding van een minimale biologische diversiteit waarborgen. Voor België is een rechthoekige zone ter hoogte van het Ramsargebied "Vlaamse kustbanken, Trapegeer, Stroombank" voorgesteld om in het Natura 2000 netwerk opgenomen te worden (Fig. 3). In het BNZ werden ook een aantal gebieden voorgesteld als vogelrichtlijngebied. Deze gebieden omvatten een gedeelte van de westelijke kustbanken en de Vlaamse Banken; het centraal en westelijk deel van de Wenduinebank; en het westelijk deel van de Vlake van de Raan. Verder zijn er ook voorstellen om een gedeelte van het BNZ te beschermen als marien natuurreservaat. Het gaat hier meer in het bijzonder om een gebied rond de Vlaamse Banken en de kustbanken, onderverdeeld in de subzones "Trapegeer-Broersbank" en "Stroombank", en het mariene deel van de Baai van Heist (Maes *et al.*, 2004).

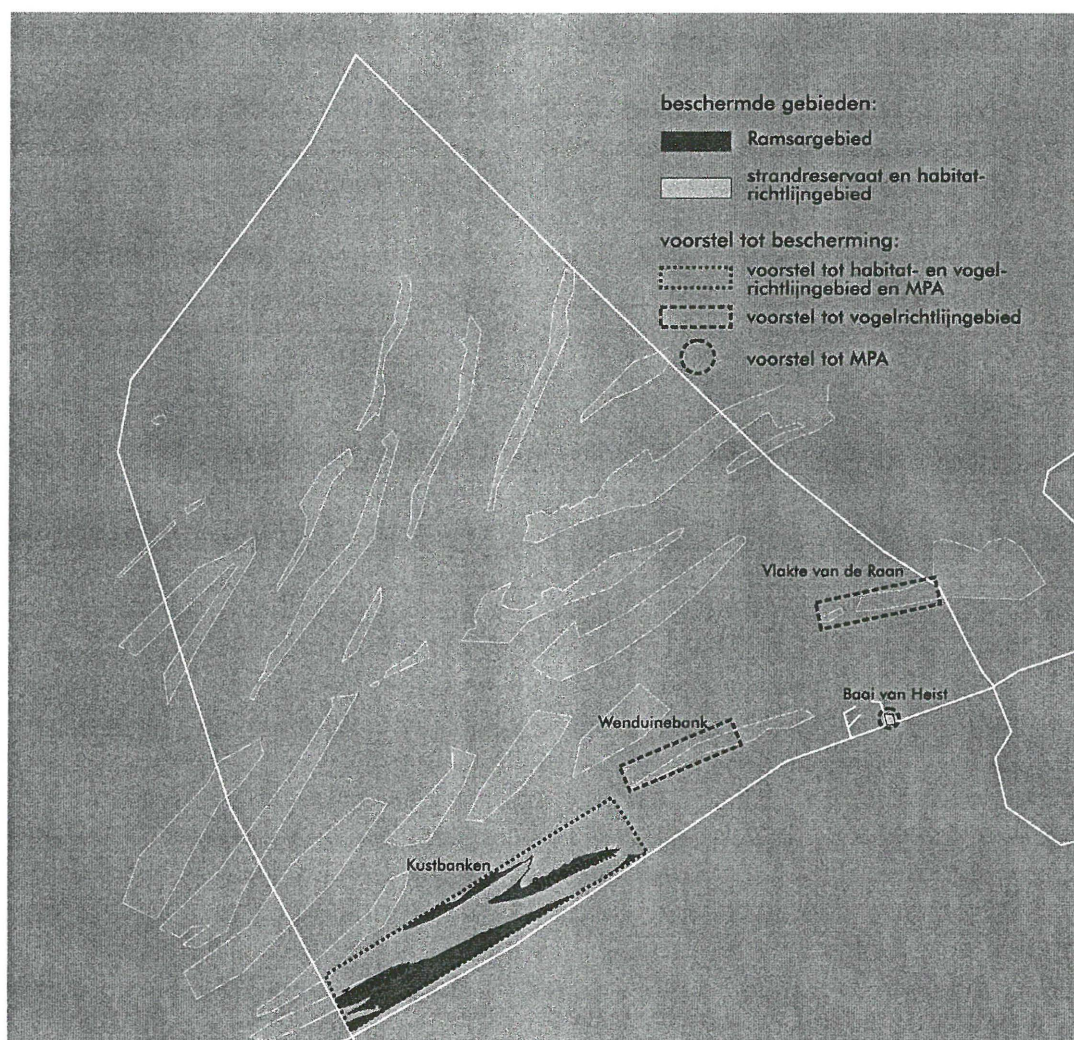


Fig. 3. Natuurbeschermingsgebieden in het Belgisch deel van de Noordzee (Maes *et al.*, 2004)

Militair gebruik

In het BNZ worden op regelmatige tijdstippen militaire activiteiten en oefeningen gehouden. Deze activiteiten bestaan uit: schietoefeningen in de omgeving van Nieuwpoort-Lombardsijde, die overdag vanop het strand richting zee worden uitgevoerd; schietoefeningen op drijvende doelen in de omgeving van de Oosthinder en de Bligh Bank; detonatioefeningen met oefenmijnen en gevonden mijnen in de omgeving van de Thorntonbank en de Gootebank; oefeningen in het leggen, zoeken en vegen van mijnen in de buurt van de Westhinderbank en de Wenduinebank; en uitgebreide mijnoefeningen in het kader van de NAVO, in het volledige gebied van het BNZ (Maes *et al.*, 2004).

Een geïntegreerd beheer van de kustzone

Conflicten in de kustzone zijn zowel gerelateerd aan het feit dat de mariene rijkdommen niet onuitputtelijk zijn, als aan het feit dat verschillende gebruiken zich in hetzelfde gebied voordoen. Kennis en inzicht in het ruimtelijk gebruik van de mariene activiteiten is een eerste vereiste om een duurzaam en geïntegreerd beheer van de Noordzee mogelijk te maken.

Het Belgisch beleid inzake geïntegreerd kustzonebeheer past in een ruimer Europees kader. Veel van de situaties die zich aan onze kust voordoen blijven immers niet tot ons land beperkt. Europa omschrijft een geïntegreerd beheer van de kustgebieden als *"een voortdurend proces met als algemene doelstelling de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling in de kustzone door middel van een optimaal beheer van de menselijke activiteiten in deze zone, teneinde de toestand van het kustmilieu te verbeteren en zijn diversiteit te handhaven."* (Europese Commissie).

Hieronder worden enkele belangrijke elementen uit de Europese aanbeveling met betrekking tot de uitvoering van een geïntegreerd kustbeheer belicht. Het beheer van de kustgebieden is geïnspireerd vanuit een aantal beginselen. Die beginselen gelden niet enkel voor één sector, bvb. de visserij, maar in het bijzonder voor de interactie en de samenwerking tussen sectoren. Het gaat onder andere over: denken op lange termijn (kortzichtige benaderingen horen niet thuis bij een duurzame aanpak); rekening houden met de onderlinge verbanden tussen natuurlijke systemen en menselijke activiteiten; en het betrekken van alle belanghebbenden. Hierbij wordt zeker ook gedacht aan economische en sociale partners, NGOs, het bedrijfsleven en de kustbewoners.

Ook beveelt Europa haar lidstaten aan om een strategische aanpak voor de kustgebieden uit te stippelen. Deze aanpak moet onder meer gebaseerd zijn op: duurzame economische mogelijkheden en werkgelegenheid; bescherming van het kustmilieu en duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen, zoals het visbestand; en een betere coördinatie van de acties genomen door de bevoegde autoriteiten. Als voorbereiding op de strategische aanpak wordt gevraagd dat België een nationale inventaris zou opstellen. De visserij en aquacultuur zijn twee van de vele sectoren die bij deze inventaris, en later bij de strategie, input kunnen geven. Geïntegreerd werken impliceert tevens dat een sector niet enkel de eigen activiteiten onder de loep neemt, maar ook

gaat nadenken over de relaties en mogelijke conflicten met andere sectoren. Als uit dit denken een aanzet kan gegeven worden tot een constructief streven naar oplossingen en zoveel mogelijk "win-win" situaties, dan is een duurzaam kustbeleid niet ver af.

Besluit

De kernboodschap uit bovenstaande is dat elke sector, zij het nu visserij, zand- en grindwinning, scheepvaart, windenergie, enz., slechts één van de talrijke spelers is op zee. Zonder overleg en constructieve samenwerking met de andere spelers, is een goed beheer van onze kust en de Noordzee op lange termijn onmogelijk.

Informatiebronnen

Belpaeme, K. 2002. Geïntegreerd beheer van kustgebieden en het socio-economische aspect: de Belgische situatie. In: V. Van Lancker *et al.* (eds.). Colloquium Kustzonebeheer vanuit Geo-ecologische en Economische Invalshoek. Oostende, 16-17 mei 2002. Genootschap van Gentse Geologen – Vlaams Instituut voor de Zee. VLIZ Special Publication, 10.

Belpaeme, K. (red.) 2004. De Kustatlas Vlaanderen/België. Ontwikkeld met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Maes, F. *et al.* (2004). Naar een structuurplan voor de Noordzee. Project GAUFRE, gefinancierd door de Federale Overheidsdienst voor Wetenschapsbeleid (lopend onderzoek).

Aanbeveling 2002/413/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30-05-2002 betreffende de uitvoering van een geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa (gepubliceerd op 6-06-2002).

Europese Richtlijn 1992/43/EEG inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en wilde flora en fauna. PB L 059, 8-03-1996.

Europese Richtlijn 2001/77/EG betreffende de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen op de interne elektriciteitsmarkt. PB L 283, 27-10-2001.

Productschap Vis, 2004. Nota ruimte voor visserij – vissen op een postzegel. <http://www.pvis.nl>.